

Andrzej Niedoba

RAJSKA JABŁONKA

65 LAT
SCENY
PÓLSKIEJ
TD

těšínské divadlo
scena polska
Příspěvková organizace
Moravskoslezského kraje

dyrektor teatru cieszyńskiego **karol suszka**
zastępca dyrektora d.s. ekonomicznych **iris heclová**
kierownik artystyczny sceny polskiej **bogdan kokotek**
kierownik literacki sceny polskiej **joanna wania**

Andrzej Niedoba
Rajska jabłkonka

inscenizacja **bogdan kokotek** • kostiumy **agata kokotek** • muzyka **kapela lipka**
konsultacja językowa **daniel kadłubiec**

66. sezon sceny polskiej td

prapremiera z okazji jubileuszu 65-lecia sceny polskiej 24 września 2016 r.

obsada:

francek stary (ujec) **karol suszka** • francek młody **tomasz kłaptocz**
• lojzek **dariusz waraksa** • matka **anna paprzyca** • maryjka / yanneh
/ haniczka **joanna gruszka** • paulek **cezary łepok** (gościnnie) • józek
marcin kaleta • oficer polski **mariusz osmelak** • oficer niemiecki
andrzej baczewski (gościnnie) / **bogdan kokotek** • inżynier **grzegorz**
widera • józkowa **joanna litwin** • kobiety **lidia chrzanówna**, **halina**
paszková, **małgorzata pikus**, **patrycja sikora**, **barbara szotek-stonawski**
• mężczyźni **ryszard pochroń**, **dominik morcinek ***, **chrystian heczko**,
marian mazur, **ondřej pazdera**, **vojtěch pazdera** • dzieci **blanka kłaptocz**
/ **lena kłaptocz**, **aleksander widera** / **werner widera** oraz **kapela lipka**
w składzie: **chrystian heczko** – pierwsze skrzypce, **marian mazur** –
drugie skrzypce, **ondřej pazdera** – altówka, **vojtěch pazdera** - bassetla

inspicjent **anna kaczmarska**
sufler **iwona bajger**

* student uniwersytetu ostrawskiego

spektakl zrealizowano przy wsparciu
finansowym **ministerstwa kultury rc**
oraz **miasta czeski cieszyn**

projekt jest współfinansowany
w ramach funduszy
polonijnych **ministerstwa**
spraw zagranicznych
rzeczypospolitej polskiej

przedsięwzięcie
jest współfinansowane
przez **stowarzyszenie**
wspólnota polska ze środków
otrzymanych od kancelarii senatu
w ramach sprawowania opieki
senatu **rzeczypospolitej**
polskiej nad polonią
i **polakami**
za granicą

Autor „Rajskiej jabłotki” Andrzej Niedoba pochodzi *stela*, czyli z Zaolzia, jeszcze jeden potomek arcywłoskiego rodu Niedobów z Nawsia nad Olzą.

Ojciec Andrzeja, Adam, jeszcze przed wojną wybrał los nauczyciela na Górnym Śląsku koło Rybnika, w kampanii 1939 roku został ciężko ranny, a w 1940 trafił do obozu koncentracyjnego w Dachau, który cudem przeżył.

Po wojnie Andrzej wraz z rodzicami Adamem i Janiną (lwowianką) przyjechał do Wiśły, gdzie senior Adam został kierownikiem Szkoły Podstawowej w Głębcach, a jednocześnie dał upust swoim zainteresowaniom artystycznym, tworząc i prowadząc przez przeszło dwadzieścia lat słynny Zespół Regionalny „Wiśła”.

Andrzej skończył w Wiśle liceum ogólnokształcące, potem polonistykę na Uniwersytecie Jagiellońskim i wygrał konkurs na... spikera nowopowstającej Telewizji Kraków. I dla tej najnowszej i najmłodszej muzy zrezygnował ze studiów w krakowskiej Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej, wybrał w końcu zawód dziennikarza i przeszedł do Telewizji Katowice jako spiker i prezenter. Współpracował równocześnie z czołowymi tytułami prasowymi, wygrywał wiele konkursów re-

porterskich, ale miłość do teatru przetrwała. Wrócił do niego nie jako aktor, ale dramaturg.

Debiutował jako autor słuchowisk radiowych, a na profesjonalnej scenie zaistniał po raz pierwszy sztuką „Skoczek” w Teatrze Polskim w Bielsku-Białej w reżyserii Marka Mokrowieckiego. Potem nastąpiły kolejne premiery teatralne w Katowicach, Zabrzu, Toruniu, a do tego trzy premiery w słynnym (kiedyś) poniedziałkowym Teatrze Telewizji. W jego sztukach wzięli udział wybitni aktorzy, tacy jak Mieczysław Czechowicz, Krystyna Janda, Marian Dziędziel czy Bożena Dykiel.

„Rajska jabłotka” przyniosła mu pierwszą nagrodę w ogólnopolskim konkursie dramaturgicznym, opublikował ją prestiżowy miesięcznik teatralny Dialog i wszystko wskazywało na to, że dedykowana jego stryjowi Władysławowi Niedobie – jednemu z założycieli Sceny Polskiej i jej wieloletniemu kierownikowi artystycznemu – sztuka ujrzy światła rampy. Ale pan Władysław nie podjął się już tego zadania, główna, obszerna rola była ponad jego siły... I dopiero po wielu latach „Rajska jabłotka” pojawia się w naszej Scenie Polskiej Teatru Cieszyńskiego w Czeskim Cieszynie.

W czasie pierwszego spotkania z zespołem artystycznym Sceny Polskiej pan Andrzej powiedział m.in.: „Nie przypuszczałem, że jeszcze raz spotkam się ze stryjem Władysławem, przecież nie na widowni ani na scenie, ale symbolicznie, bo jestem przekonany, że jest tu gdzieś, może za kulisami, albo przycupnął w ostatnim rzędzie... Ale jak się kiedyś spotkamy w tym – ponoć – lepszym świecie, to pewnie mi powie, czy mu się „Jabłotka” podobała i czy nie żałuje, że kiedyś nie zagrał w niej głównej roli, którą wymyśliłem dla niego...”

Dziś w głównej roli Ujca zobaczymy Karola Suszkę, wychowanek Władysława, obecnie dyrektora Teatru Cieszyńskiego w Czeskim Cieszynie. I też z Nawsia, jak wszystkie Niedoby znad Olzy.

Powrót do Edenu

Rody cieszyńskie, zwłaszcza z lewego brzegu Olzy, odgrywały w dziejach swojej ziemi nieraz rolę decydującą w kształtowaniu jej oblicza duchowego, ale też i społecznego czy narodowego. Wszystkie były plebejskie, chłopskie, a zatem z głębokimi korzeniami, z wiarą w moc słowa. Spod strzech Buzków, Kubiszów, Michejdów, Niedobów, że wymienimy te najświetniejsze, wyszli lekarze, prawnicy, pastorowie, nauczyciele, inżynierowie, poeci, pisarze, profesorowie uniwersytetu, senatorowie, premierzy, też wielcy społecznicy i wizjonerzy. Ich dzieje to również wielka historia ziemi cieszyńskiej, nie raz tragicznie doświadczanej, poroździeranej, z losami tak zawitymi jak mało gdzie. I to nie tylko politycznymi, ale zwłaszcza ludzkimi. O tym jednak później.

Niedobowie to ród nawiejski, którego matecznikiem była mała drewniana chatupka niedaleko Olzy. Pamiętam ją dokładnie i matkę wszystkich XX-wiecznych Niedobów, niepozorną, drobnutką Ewę, ale wielką duchem. Wspierana przez pastora nawiejskiego Franciszka Michejdę pamiętała, że kto da swym dzieciom dobre wychowanie, to lepiej niżby skarby zbierał na nie. Dostrzegł w Niedobach talenty, szczególnie dar słowa, a ona, choć było bardzo skromnie, nie pozwoliła, by je zmitrężyć. Poszli daleko w świat. Na Stożku i Soszowie wyrosła granica. Po stronie nawiejskiej pozostali jedni z Władysławem na

czele, charyzmatycznym wodzem, trybunem ludowym Jurą spod Grónia, który posiadał rząd dusz dzięki mocy słowa. Taki rodzi się raz na sto lat. W swojej spuściźnie pozostawił nam coś tak nieprzemijającego jak Scena Polska czy Gorolski Świąto. A po drugiej stronie Stożka? Jeszcze dzisiaj sędziwsi wiślanie kiwają z uznaniem głowami, gdy mowa zejdzie na Adama, brata Władysława. Stał się tu wielką postacią i jako nauczyciel, i jako społecznik, i jako założyciel zespołu regionalnego „Wiśła”. Stawę ponadcieszyńską przyniosła mu jednak, zdawałoby się, niepozorna pieśniczka, zaczynająca się od słów „Szumi jawor, szumi, i szumi osika...”. Wymyślił do niej melodię. Czas płynął, a ona urosła do potęgi hymnu, śpiewana najczęściej obok „Ojcowskiego domu” w chwilach podniosłych, szczególnie ważnych. Ma w niej swój udział i syn wiślańskiego pedagoga, Andrzej, autor nie tylko „Rajskiej jabłonki”, ale także słów do owej hymnicznej piosenki, także szeregu sztuk innych, grywanych w teatrach polskich. Znamy go jako znakomitego publicystę, spikera i prezentera katowickiej telewizji, też pisarza, który po latach wędrówek osiadł w ojcowskiej chacie w Wiśle-Głębcach, tuż pod Stożkiem. Drążyły go zawsze dzieje Niedobowego rodu, bardzo licznego, bowiem rodzeństwa było tu dziesięcioro. „Rajska jabłonka” jest o nich sceniczną opowieścią, ale także, jak się rzekło, obrazem poplątanych cieszyńskich dziejów.

Zacznijmy jednak od tytułu, od symboliki drzewa, która w różnych kulturach ma najróżniejsze konotacje. W antycznej Grecji jego korzenie były synonimem trwałości, siły, potęgi, że przywołamy mit Anteusowski. Z kolei w kulturach innych drzewo symbolizuje oś kosmiczną, łącząca trzy przestrzenie – niebo (korona), ziemię (pień) i zaświaty (korzenie). Natomiast biblijna jabłonna, rosnąca w centrum Edenu, jest drzewem życia i śmierci, też symbolem rajskim krainy, a zatem ojcowskiej, najważniejszej,

gdzie wszystko się zaczęło. W tych wszystkich znaczeniach mieści się istota sztuki Andrzeja Niedoby, napisana specjalnie dla Sceny Polskiej z myślą o jej założycielu Władysławie, istota zawarta w słowach, będących jej motywem przewodnim: *Każdy musi kiedyś wrócić do tego miejsca, skąd się wziął, kaj piąwszy raz uwiidził stóńce i usłyszól głos matki*. Chodzi więc o najpewniejszy punkt oparcia, o miejsce spajające pokolenia, o alfę i omegę istnienia. *Tu możesz pomówić z mamulką, że wszystkim, co już tu downo nie*

sq... A zatem drzewo kosmiczne, drzewo pamięci i trwania. Stąd wyfruwają Niedobowie w świat, gnani wihrem historii, i to od bitwy nad Pijawą po nie tak dawną przeszłość, a wraz z nimi jesteśmy uwikłani w dzieje z wojnami i ich konsekwencjami, a zatem w ludzkie wzloty i upadki, w ucieczki i powroty, w awanse i degradacje, w karierowiczostwo i zaprzaństwo, w stanowczość i chwiejność, w rodzinne potyczki i generacyjne niesprawiedliwości, i w końcu w powrót tam, skąd się człowiek wziął, do rajskiego domu

z jabłonną jako symbolem wiecznego trwania i miejsca, gdzie doznaje się oczyszczenia i łączności z sacrum. Bowiem, jak mówi Francek (Ujec), jedyny sprawiedliwy, symbol niezmienności charakteru: *Dycki trzeba mieć taki miejsce, synku, w którym se możesz pomówić ze starzikym, z tatóm, mamulkóm, ze wszystkim, co już downo łodeszli, ale przeca fórt tu sóm*. Świat się dalej będzie zmieniał, ale przestanie „Rajskiej jabłonnki” pozostanie uniwersalne, prawdziwe i wzruszające.

DANIEL KADŁUBIEC

těšínské divadlo český těšín, příspěvková organizace,
zřizovatel moravskoslezský kraj, ostravska 67 • 737 35 czeski cieszyn
tel.: +420 558 74 60 22-23 • fax: 558 71 33 72 • info@tdivadlo.cz • www.tdivadlo.cz
prawa autorskie dotyczące tego spektaklu reprezentuje agencja **dilia**, ul. krátkého 1, praha.
• redakcja **joanna wania** • zdjęcia **karin dziadková** • opracowanie graficzne i skład **marian siedlaczek**
• druk **PROprint**, s.r.o. český těšín • projekt okładki **ladislav szpyrc**

kierownik działu organizacji widowni **dagmar pavlíková** • kierownicy pracowni: elektryczno-akustycznej **vladimír rybář** • ślusarsko-modelarskiej **kristina libosková** • krawieckiej **helena prokopová** • perukarskiej **šárka šeligová** • rekwizytorskiej **józef kurek** • kierownik techniczny **roman sekula** • brygadier sceny **marian mandrysz** • światło **martin kozok** • **martin walenta** • dźwięk **roman majchrzyk** • **michal maliniak** • fryzjerka **martina suszková** • garderobiane **pavla cwiertková** • **jarmila gombošová** • rekwizyty **silvie urbaniecová** • montażyści dekoracji **jozef břínek** • **lumír slíva** • **david cienciala**

